

අභිලේඛන මූලාශ්‍රය මඟින් හෙළි වන අනුරාධපුර යුගයේ තත්කාලීන බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ ස්වරූපය පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක්

එච්. එම්. එන්. එම්. ඒකනායක

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලාංකිකයන් ලද අධ්‍යාපන ක්‍රමය වනාහි බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායයි. පුරාතන ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපනය මූලික වශයෙන් ම භික්ෂූන් වහන්සේලාගේ මූලිකත්වයෙන් සිදු විය. ඒ අනුව මහින්දාගමනයෙන් පසුව ලක්දිව භික්ෂු පර්ෂදය වර්ධනය වීමත් සමඟ දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය ද සංවර්ධනය වෙමින් විරස්ථායි බවට පත් විය. කිසියම් සමාජයක් සතු දැනුම අනාගත පරපුරට සම්ප්‍රේෂණය කිරීම අතින් අධ්‍යාපනයේ මූලික පරමාර්ථය විය. ඒ අනුව පැවති ආයතනික පරිපාලනය හා ඒවායේ ව්‍යුහයන්, අධ්‍යාපන වෘත්තිකයන් පිළිබඳව ද අධ්‍යයනය කළ විෂයන් හා ශිල්පී අධ්‍යාපනය පිළිබඳව ද හඳුනා ගැනීම මෙම පර්යේෂණයේ අරමුණ වේ. අනුරාධපුර යුගයේ අභිලේඛන මූලාශ්‍රය මඟින් හෙළි වන තත්කාලීන බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ ස්වරූපය කෙබඳු ද යන්න මෙම පර්යේෂණයේ ගැටලුව වේ. ඒ අනුව ක්‍රි.ව 4 වන සියවස සිට අනුරාධපුර යුගයේ අවසානය දක්වා කාල පරිච්ඡේදයට අයත් අභිලේඛනවලින් හෙළි වන තත්කාලීන බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ ස්වරූපය පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක් මෙම පර්යේෂණය මඟින් සිදු කෙරේ.

ක්‍රමවේදය

මෙම අධ්‍යයනය සිදු කිරීමේ දී න්‍යායාත්මක අධ්‍යයන ක්‍රමවේදය යොදා ගත් අතර, එහි දී පුස්තකාල භාවිතය මඟින් ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය මෙන් ම ද්විතීයික මූලාශ්‍රය යටතේ අනුරාධපුර යුගයට අයත් අභිලේඛන මූලාශ්‍රය පරිශීලනය කරමින් මෙම අධ්‍යයනය සිදු කරන ලදී.

ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාව

අභිලේඛනයන්හි අන්තර්ගත කරුණු පිළිබඳ විමසා බැලීමේ දී ක්‍රි.ව 4 වන සියවසේ සිට අනුරාධපුර යුගය අවසානය දක්වා කාලය තුළ පැවැති විධිමත් අධ්‍යාපන ආයතන සියල්ලම බෞද්ධ විහාරාරාම ආශ්‍රිත ව පිහිටා තිබූ බව පෙනී යයි. 'පිරිවෙත' යන පදය අභිලේඛන රාශියක දක්නට ලැබේ. වර්තමාන භාවිතය අනුව මෙමඟින් ආරාම ආශ්‍රිත අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානය යන්න අදහස් වුව ද ප්‍රස්තුත කාල පරිච්ඡේදය තුළ මෙම පදය මෙම අර්ථයෙන්ම භාවිත කර තිබේ ද යන්න විමසා බැලිය යුතු වේ. පස්වන කාශ්‍යප රජුගේ අභයගිරි ශිලා ලිපියේ දැක්වෙන 'පිරිවෙත් ලද්දන්' යන පදයට කුටි ලැබූ අය යන

අර්ථය ලබා දී තිබේ. ඒ අනුව පිරිවෙන යන පදයෙහි මුල් අරුත වූයේ කුටිය යන්නයි. නමුත් අනුරාධපුර යුගය අවසාන කාලය වන විට එම පදය වඩා පුළුල් අර්ථයකින් යුක්තව භාවිත කර තිබේ. එකල මෙම පදය භාවිත කර ඇති අවස්ථා විමසා බැලීමේ දී පිරිවෙන යන්නෙන් මධ්‍යතන යුරෝපයේ පූජකාරාම ආශ්‍රිත අධ්‍යාපන ආයතනවලට සමාන කළ හැකි සංස්ථාවක් හඳුන්වන්නට ඇතැයි සිතිය හැකිය. විසුද්ධිමග්ගයට අනුව ප්‍රාණීන්ගේ සිත් ඇලවීමට සුදුසු ස්ථානයක් ලෙස ආරණ්‍යය දක්වා තිබේ. ශ්‍රී සුමංගල ශබ්ද කෝෂයේ පිරිවෙණ, පිරුවන් යනුවෙන් අර්ථ දක්වා තිබේ. මේ අනුව පිරිවෙන් යනුවෙන් හඳුන්වනු ලැබූ අධ්‍යාපන ආයතන බිහි වීම අනුරාධපුර යුගය අවසාන සියවස්වල දී සිදුවන්නට ඇතැයි අනුමාන කළ හැකිය. මුල් කාලවල දී අධ්‍යාපන කටයුතු සඳහා පමණක් වෙන් වූ ස්ථාන විහාරස්ථාන නොවූ අතර පසු කාලයේදී ආරාම ජීවිතය වඩා සංවිධානාත්මක වන විට අධ්‍යාපනය ලබාදීමට වෙන් වූ ආයතන ලෙස පිරිවෙන් බිහි විය. නමුත් අනුරාධපුර යුගයේ අවසාන කාලයේ දී වුවද අධ්‍යාපන කටයුතු සිදු කළ බෞද්ධ විහාරාරාම ආශ්‍රිත සියලුම අධ්‍යාපන ආයතන හැදින්වීම සඳහා සෑම විටම පිරිවෙන යන පදය භාවිත කළ බව නොපෙනේ. පස්වන කාශ්‍යප රජුගේ පඬුවස්තුවර ටැම් ලිපියෙහි ‘...දම්ඹරගල් විමන්හි පිරිවනන සගනට...’ යන පාඨයෙන් එම ස්ථානයේ ධර්මය හැදැරූ හික්ෂුන් පිළිබඳව දක්වා තිබීම නිදසුනක් වශයෙන් පෙන්වා දිය හැකිය. සීගිරිය නැරඹීමට පැමිණි ඇතැම් හික්ෂුහු විවිධ පිරිවෙන්වලින් පැමිණි අය වූහ. ‘...තලපා පිරිවෙන් වැසි සෙන් පැවිජන් ගි...’, ‘...සලගල පිරිවෙන් වැසි දළ සිව් පැවිජ්ජම්...’ මෙවැනි සීගිරි කුරුටු ගී පාඨ ඒ බව සනාථ කරයි. එසේ ම ඇතුළුවීටි, බෙල්පාන, මානාපව්, රජනම, තරල්පා, උතුරුපු, වහගුලු, වෙහෙල්තුරු යන පිරිවෙන් පිළිබඳ ව ද කුරුටු ගීවල සඳහන් වේ. රඹැව ශිලා ලිපියක ද සෙන් සෙනෙවිරත් පිරිවෙනට අයත් ඉඩම්වලට ලබාදුන් වරප්‍රසාද පිළිබඳ ව සඳහන් කරයි.

පිරිවෙන් පාලනය පිළිබඳ ව තොරතුරු පස්වන කාශ්‍යප රජුගේ අභයගිරි ලිපියෙන් අනාවරණය වේ. මේ සඳහා වූ පාලන යාන්ත්‍රණයේ ප්‍රධානීන් ‘පිරිවෙන් ලද්දන්’ යන නමින් හඳුන්වන ලදී. මෙම ශිලා ලිපියෙහි ‘...පිරිවෙන් ලද්දන් තමනට පිරි කැපු වතින් මුත් ඉතිරි කුවාක් දැයින් සඟුන් දැසන් වටාකම් නවාම් පූජ සිතුවම් කොට වැඩියාක් ඇත හම් ගන්නා ඉසා...’ යන පාඨය හමුවෙයි. පිරිවෙන් ලද්දන් විහාරයේ ආදායම කළමනාකරණය කළ යුතු වූ ආකාරය මෙයින් හඳුනාගත හැකි ය. ඒ අනුව විහාරයේ ආදායමෙන් පෞද්ගලික ව තමන්ට භුක්ති විඳීමට වෙන්කර ඇති කොටස හැර ඉතිරිය හික්ෂුන්ට හා සේවකයන්ට ලබා දිය යුතු දීමනා සඳහා ද විහාරයේ ප්‍රතිසංස්කරණ කටයුතු සඳහා ද ආගමික චිත්‍ර නිර්මාණය කරවීම සඳහා ද වියදම් කළ යුතු විය. මෙම අනිවාර්ය වියදම් සිදු කිරීමෙන් පසු ශේෂ වන මුදලින් ඉඩම් මිල දී ගත යුතු බව ද දක්වා තිබේ. පිරිවෙන්වල මූල්‍ය පාලනය සම්බන්ධ ප්‍රධාන වගකීම පිරිවෙන් ලද්දා සතු වූ බවත් ඔවුන්ට විහාරයේ ආදායමෙන් කොටසක් පෞද්ගලික ව භුක්ති විඳීමේ අයිතිය හිමි ව තිබූ බවත් පැහැදිලි වේ. පස් වන කාශ්‍යප රජුගේ අභයගිරි ශිලා ලිපියෙන් පිරිවෙන්වල මූල්‍ය පාලනය සම්බන්ධ ගිණුම් කටයුතු පිළිබඳව ද තොරතුරු හෙළිදරව් වේ. පිරිවෙන්වල වාර්ෂික ගිණුම් ප්‍රකාශය මහා සංඝයා ඉදිරිපිට ඉදිරිපත් කළ යුතු විය. අවශ්‍ය ගණනය කිරීම් සිදු කර මෙය සකස් කිරීම සඳහා පිරිවෙන් ලද්දන් හා හික්ෂුන් විසින් සාමාජිකයන් අට දෙනෙකුගෙන් සමන්විත කාරක සභාවක් ද පත් කරන ලදී.

අභයගිරි විහාරයේ පැවති විවිධ බෞද්ධ නිකායන් ඉගැන්වීම් අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා පිහිටවන්නට ඇතැයි අනුමාන කළ හැකි ආරාමයක් පිළිබඳ ව අභයගිරි

සංස්කෘත ශිලා ලිපියෙන් අනාවරණය වේ. මෙය ජාත්‍යන්තර මට්ටමේ ආයතනයක් වූ බව සිතිය හැකිය. නිකායේ විසි පස් දෙනා බැගින් ප්‍රධාන නිකාය හතරෙන් තෝරාගත් භික්ෂූන් 100 දෙනෙකුට මෙම ආරාමය පවරා දී තිබිණි. අධ්‍යාපන කටයුතුවල නිරතව සිටි භික්ෂූන් හතළිස් දෙනෙකුට ද මෙහි පහසුකම් ලබා දී තිබූ අතර කිසිදු නිකායකට සම්බන්ධ නොකර භික්ෂූන්ට අධ්‍යාපනය ලබා දිය යුතු බව ද දක්වා ඇත. ඒ අනුව විවිධ නිකායන් තුළ ඉගැන්වීම් සංසන්දනාත්මකව අධ්‍යයනය කිරීම මෙම ආයතන තුළ සිදු කරන්නට ඇත. මහාවිහාර, අභයගිරි හා ජේතවන යන ප්‍රධාන සම්ප්‍රදායන් තුන යටතේ ආරාමික අධ්‍යාපන කටයුතු සිදු විය. මෙම නිකායන්ට අයත් විහාරවල එම ගුරුවරයාට අනුකූලව අධ්‍යාපන කටයුතු පවත්වාගෙන යන්නට ඇත. අභයගිරියේ පැවති කපාරා මූල, උතුරු මූල, වහදු මූල හා මහනෙත් පාමුල යන ප්‍රධාන මූල 4 ගුරුකුල හෝ අධ්‍යාපන ආයතන වශයෙන් ද සැලකිය හැකිය. මෙම මූල හතරට අමතරව වෙනත් මූල පිළිබඳව ද අභිලේඛනවලින් අනාවරණය වේ. අනුරාධපුර බෞද්ධ ගරාදි වැට අසල ශිලා ලිපියේ සෙනෙවිරද් මූලය නම් මූලයක් පිළිබඳව සඳහන් වේ. එහි දී පරණවිතාන මහතා මෙම ශිලා ලිපිය සංස්කරණය කිරීමේ දී ‘මූලෑ’ යන්නට අධ්‍යාපන ආයතනය යන අර්ථය ලබා දී තිබේ. පසුකාලීනව අභයගිරියට සම්බන්ධ ප්‍රධාන ගුරුකුලවලට අමතරව අනු ගුරුකුල පවා ඇති වූ බවට අභිලේඛනගත සාධක හමු වී තිබේ. ඒ අනුව 4 වන මිහිඳු රජතුමාගේ අභයගිරි ශිලා ලිපියේ ‘දැහැම් දඹ අදුරොලෙහි’ යනුවෙන් ගුරුකුලයක් පිළිබඳ ව සඳහන් කර ඇත. මෙය අභයගිරියට අයත් වූ අනු ගුරුකුලයක් ලෙස හඳුනාගත හැකිය. එබැවින් එකම නිකායේ ගුරුකුල අතර ඉගැන්වීම් සම්බන්ධයෙන් වෙනස්කම් පිළිබඳ ව තොරතුරු ලබා ගැනීම දුෂ්කර වුවත් අභයගිරි මහාවිහාර ගුරුකුලයන්ගේ ඉගැන්වීම් අතර ඇතැම් වෙනස්කම් සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයන්ගෙන් අනාවරණය වේ. මෙහි දී අධ්‍යයනය කළ විෂයන් අතර ථේරවාදී බුදු දහම මෙන් ම වෙනත් බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන්හි ඉගැන්වීම් ද සූත්‍ර විනය, අභිධර්මය හා භාවනා ආදිය මෙන් ම සිංහල භාෂාව ද ඒ හා බැඳුණු ව්‍යාකරණ, ඡන්දස් අලංකාර ආදිය ද පාලි හා සංස්කෘත වැනි භාෂා ද අධ්‍යයනය කළ විෂයන් අතර විය.

පුරාතන අධ්‍යාපන වෘත්තිකයන් පිළිබඳ සඳහන් කිරීමේ දී වෘත්තීය අධ්‍යාපනය යන පදය එහි වර්තමාන අරුතින් අතීත අධ්‍යාපනය ලබා දීම සිදු කළ පිරිස් හැඳින්වීම සඳහා භාවිත කිරීම ගැටලු සහගත ද යන්න සිතිය හැකි ය. මන්ද ඔවුන් අතරින් ඇතැම් අයගේ ප්‍රධාන වෘත්තීමය වගකීම අධ්‍යාපනය නොවූ බැවිනි. කෙසේ වුවද මෙහි දී අධ්‍යාපනය ලබා දීම සම්බන්ධ ව කටයුතුවල නියැළුණු සියලුම පිරිස් පිළිබඳ ව අභිලේඛනගත කරුණු තුළින් විමසා බැලීම වැදගත් වේ. ‘ගුරුවරයා, ආචාර්යවරයා’ යන අර්ථය දීම සඳහා අභිලේඛනවල ‘ඇඳුරු’ යන පදය භාවිතා කර තිබේ. දැනුම ලබාදීම සම්බන්ධයෙන් විවිධ කටයුතුවල නිරතව සිටි මෙම ගණයට අයත් කොට නොසැලකූ පිරිස් ද වූ බව එමඟින් පෙනී යයි. ‘...බණ් වජාරන දමීනටි ඉසා ඇදුර දමීන්නටි ඉසා දමීන් ස ඡනක් හටි ඉසා මෙක්නටි ගුතැගම ඉසා...’ යන පාඨය හතරවන මිහිඳු රජුගේ මිහින්තලා පුවරු ලිපියෙහි දක්නට ලැබේ. මෙහි එන දමී යන්නෙහි අරුත ධර්මය දන්නා තැනැත්තා නැත්නම් ධර්මධරයා ලෙස හඳුනාගත හැකිය. ඉහත පාඨයට අනුව ධර්මය දේශනා කරන දමීන්ට ද ඇදුරු දමීන්ට ද සෙසු දමීන් සය දෙනෙකුට ද ගුතැගම නම් ගම වෙන්කර දී තිබුණි. එම නිසා ධර්මය දේශනා කරන දමීන් ඒ හරහා අධ්‍යාපනික කටයුත්තක් කළ බව පෙනේ. ධර්මය ඉගැන්වීම සිදුකර ඇත්තේ ඇදුරු දමීන් විසිනි. මේ අනුව ඇදුරු දමීන් යනු ගිහියන්ට ධර්මය ඉගැන්වීම සිදුකළ ගිහි ගුරුවරුන් පිරිසක් බව අනුමාන කළ හැකි ය. ධර්ම දේශනාව මගින් ලබාදුන් බුදුදහම පිළිබඳ දැනුමට

අමතරව විහාරස්ථානයන්හි ගිනියන්ට විධිමත් ධර්ම අධ්‍යාපනයක් ලබා දීම සිදු වූ බව ද මෙමගින් පෙනී යයි. අභිලේඛනවලින් ශිල්පීය හා වෘත්තීය අධ්‍යාපනය පිළිබඳ ව අනාවරණය වන්නේ තොරතුරු අඩු ප්‍රමාණයකි. මේ සම්බන්ධයෙන් හතරවන මිහිඳු රජුගේ මිහින්තලා පුවරු ලිපියෙන් ශිල්පීය අධ්‍යාපනය සම්බන්ධයෙන් යම් අදහසක් ලබාගත හැකි වේ. විහාරයේ සේවයේ නිරතව සිටි වඩු හා මහ ඇඳුරෙකු පිළිබඳව ද ඇඳුරු වඩුවන් දෙදෙනෙකු පිළිබඳව ද තවත් වඩුවන් දොළොස් දෙනෙකු පිළිබඳව ද ඔවුන්ට වෙන්කර දී තිබූ ඉඩම් ගම්බිම් පිළිබඳව ද එහි දක්වා තිබේ.

නිගමනය

අතීතයේ ගොඩනැගුණු බෞද්ධ සංස්කෘතියත් සමඟ ම මෙරට බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමයක් ද බිහි විය. මූලාශ්‍රයගත කරුණු අනුව එතැන් පටන් ක්‍රි.ව 4 වන සියවස සිට අනුරාධපුර යුගය අවසානය දක්වා වූ කාලපරිච්ඡේදය තුළ දී ලාංකේය බෞද්ධ අධ්‍යාපනය පිරිවෙන් හෙවත් බෞද්ධ සිද්ධස්ථාන මුල් කර ගනිමින් වර්ධනය වීම හඳුනා ගත හැකි වේ. අනුරාධපුර යුගයේ තත්කාලීන බෞද්ධ අධ්‍යාපනය තුළින් ආයතනික පරිපාලනය හා ඒවායේ ව්‍යුහයන්, අධ්‍යාපන වෘත්තීකයන්, අධ්‍යයනය කළ විෂයන් හා ශිල්පී අධ්‍යාපනය පිළිබඳව ද හඳුනා ගත හැකි වන බැවින් ක්‍රි.ව 4 වන සියවස සිට අනුරාධපුර යුගයේ අවසානය දක්වා කාලපරිච්ඡේදයට අයත් අභිලේඛනවලින් තත්කාලීන බෞද්ධ අධ්‍යාපනය උසස් තත්ත්වයක පැවති බවට මෙමගින් නිගමනය කළ හැකි ය.

මූලාශ්‍ර පද : අනුරාධපුර, අධ්‍යාපනය, අභිලේඛන, පිරිවෙන්, බෞද්ධ

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය.

අධිකාරී, අබේරත්න, (1991), ශ්‍රී ලංකාවේ සම්භාව්‍ය අධ්‍යාපනය හා මහ සඟන, කොළඹ, එස්. ගොඩගේ සහ ප්‍රකාශකයෝ.

අබේසිංහ, වික්‍රමනායක, (1999), පැරැණි ශ්‍රී ලංකාවේ ආරාම අධ්‍යාපනය, මුල්ලේරියාව, විජේසූරිය ග්‍රන්ථ කේන්ද්‍රය.

Codrington,H.W and Wickramasinghe, Don Martino De Zilva, (ed), (1994), Epigraphia Zeylanica, Vol.3, Archeological Survey of Ceylon.

Paranavithana S. and Codrington,H.W (ed), (1995), Epigraphia Zeylanica, Vol;1, Asian Educational Services, New Delhi.

Paranavithana,S, (1970), Inscriptions of Ceylon, Vol. I, Department of Archaeology,Ceylon, Colombo.